

BETEGSÉGEK ÉS GYÓGYÍTÁS A BIBLIÁBAN

X. rész: Testi hibák, fejlődési rendellenességek

Dr. Józsa László

Számos nép ellenszenvvel viseltetett a fejlődési rendellenességgel világra jöttekkel szemben. Volt ahol „csak” a gyermeket, máshol az anyát is megölték csecsemőjével együtt. Már a 19. század végén felfigyeltek arra, hogy az ókori Mezopotámia írásos emlékeiben milyen sok fejlődési rendellenesség, torzszülött leírása szerepel. Egy angol orvos és régész (*Ballantyne*) az asszír irodalomból hatvankét veleszületett rendellenesség leírását gyűjtötte össze. Előfordult a tudósítások között nyúlajak, farkastorok, iker–torzok, monstroomok megemlézése, vagy több–kevésbé pontos leírása egyaránt. *Leo Oppenheim Az ókori Mezopotámia* című könyvében azt állítja, hogy „*Mezopotámiában a torz állatok, sőt – bizonyos körülmények között – a torz gyermekek születését roppant fontos és gyakran közvetlenül az állam jövőjére vonatkozó jelnek tekintették*”. A Folyamköz nagy városaiban, városállamaiban, Ninivében, Assurban, Ugaritban, Kalhuban stb. 24 táblás, Summa izbunak nevezett gyűjteményt készítettek. Ez az enciklopédia három részből állt. Az első (és egyben legrégebbi gyűjtemény) kizárólag a torzszülött báránnyal foglalkozik. A további részek ikerszüleléseket, torz és iker–torz gyermekek leírását tartalmazzák. Néhány táblán pedig a jerekék, kancák, szukák, emsék és tehének torz utódairól olvashatunk. A Bibliában azonban nyoma sincsen sem a rendellenesen születettektől való félelemnek, sem annak, hogy ezeket a szerencsétleneket elpusztították, büntették volna. A fejlődési rendellenességgel született kisdedek életkilátásai sokkal rosszabbak, mint ép kortársaiké, még akkor is, ha környezetük nem ellenséges velük szemben. A súlyos rendellenességgel világra jöttek eleve halálra voltak ítélve, a kevésbé súlyosak felnőhetnek, sőt egy–egy közülük kivívhatta környezete csodálatát, magas politikai, vagy katonai posztot tölthetett be, amint erre is akad példa a Bibliában.

Mózes beszédhibájáról sokan tájékozódhattak az írásból. Elhivatása ellen azzal tiltakozott Istennél, hogy „...nem vagyok én ékesen szóló, sem tegnapról, sem tegnap előttől fogva, sem azóta, hogy szólottál a te szolgálóddal, mert én nehézajkú és nehéz nyelvű vagyok”. Mózes mentegetőzését ugyan elfogadja Jahve, de nem enged neki kibúvót: „...nemde atyádfia néked [...] Áron? Tudom, hogy ő ékesen szóló [...] És ő beszél majd helyetted a néphez, és ő lesz néked száj gyanánt, te pedig leszel neki Isten gyanánt” (2Mózes 4,10–16). Mózesben kisebbségi érzést keltett beszédhibája, ennek túlhangsúlyozásával igyekezett kitérni egyes feladatok, megbízások alól (2Mózes 6,12 és 30). Mi is lehetett az a beszédhiba, amit hol nehéz ajkúnak, hol nehéz nyelvűnek mond Mózes? Sokan úgy vélték, – és a bibliamagyarázók is hajlottak erre, – hogy Mózes dadogott. Ámde a dadogás nem annyira

súlyos beszédhiba, hogy érthetlenné tenné a beszélőt. Manapság is sok a dadogós, még színész is akad köztük. A dadogás nem indokolná, hogy szöszölőt kellett mellé adni. Mózes csaknem kinondja, hogy születésétől fogva nehéz beszédű, amiből joggal következtethetünk arra, hogy szájfejlődési rendellenessége lehetett. Napjainkban is, régebben¹ is a nyúlajak a leggyakoribb ilyen anomália, kb. háromezer újszülött közül egy ajakhasadékos akad. Maga a nyúlajak nemigen eredményez érthetetlen beszédet, csak változó fokú hangképzési zavart. Amikor szájpadasadék (farkastorok) társul a nyúlajakhoz, – amint az esetek kétharmadában szokott, – akkor bizony szinte érthetlenné válik a beszéd (és gyakran manapság, a helyreállító műtétek után is marad vissza beszédzavar). Egy népvész, mint Mózes, nem lehetett olyan, akinek a szavát sem értik meg. Ezért tiltakozott a megbízatása ellen. Testvére, Áron, gyermekkorától hozzászokhatott Mózes beszédhibájához, megértette szavait és mivel „ékesen szóló” volt, tolmácsolta azokat Izrael népének. Károli Gáspár biblia–fordításából kimaradt, a görög szövegben és számos fordításban (pl. az angolban) azonban megtalálható, hogy Mózes úgy nyilatkozott önmagáról, „körülmetéletlen” a szája². A körülmetéletlenség a zsidók nézete szerint (minden szerv vonatkozásában) valóságos testi–lelki hibát jelentett (Bírák 14,3, 1Sámuel 31,4, stb.), a gonosz, rossz–szívű embereket pedig „körülmetéletlen” szívűnek nevezi az Írás (3Mózes 26,41). Máshol arra int: „*Metéjétek azért körül a ti szíveteket, és ne legyetek ezután keménynyakúak*” (5Mózes 10,16). A körülmetéletlen száj, minden bizonnyal a száj fejlődési rendellenességét, ajak- és szájpadasadékot jelent. Egy angol orvos, aki a farkastorkú gyermekek gyógyításával foglalkozik, azt állítja, hogy jöllehet sok és súlyos beszédhibával találkozott, de valamennyi betege gond nélkül és érthetően ki tudta mondani a Mózes szót. Ebből aztán arra következtetett, hogy azért hívták éppen Mózesnek, hogy legalább a saját nevét ki tudja ejteni (Wallace). Mózes *de jure* nem volt papja népének, mert testi hibás személy nem lehetett pap (amint erről még lesz szó), *de facto* azonban mégis

¹A történelem számos neves személyt ismer, akik ajak és szájpadasadékkal születtek. Demoszthenész egyik szobra (British Museum, London, No. 1840) bal oldali ajakhasadékot ábrázol. A korinthoszi Archeológiai Múzeum anyagában található egy terrakotta szobrocska, a Kr. e. 4. századból, amelyen ugyancsak bal oldali ajak és szájpadasadék látható (Scott–Kilvert, Skoog).

²Edinburghban, a Skót Nemzeti Galériában látható *Guido Reni* (1575–1642) „Mózes és a fáraó koronája” c. festménye. A karonülő Mózes nyúlajakúnak ábrázolta a művész.

nemcsak politikai, hanem vallási vezetője is a zsidóságnak. Ő kapta a kőtáblákat, ő vitte tüzzel-vassal keresztül a vallási rendelkezéseket, sőt a papi nemzetséget és a papok feladatait is ő határozta meg, de fejlődési rendellenessége miatt nem lehetett népének főpapja.

A testi hibát, – lett légyen az bárníféle is, – eltűrték, vagy talán természetesnek vették, legfeljebb bizonyos foglalkozásokból zárták ki a sérülteket. Áron fiaiból lett a papi nemzetség, de „*Senki, akiben fogyatkozás van, elő ne álljon Áronnak, a papnak fiait közül*” hogy templomi szolgálatot végezzen. *Mert senki sem áldozhat akiben fogyatkozás van: vagy vak, vagy sánta, vagy csonka orrú, vagy hosszú tagú, vagy púpos, vagy törpe*” és még hosszasan sorolja a kizáró okokat Mózes (3Mózes 21,18–21). Most tekintsünk el a szerzett, betegség okozta fogyatékosoktól (pl. csonka orrú) amelyek miatt nem lehettek pappá, s nézzük a fejlődési rendellenességeket! A születéstől fennálló sántaságnak több oka lehet, legtöbbször mégis a veleszületett csípőficamnak jól látható tünete. A palesztinai régészeti leletekből kiderült, hogy a bibliai időkben sem volt ritka ez a fejlődési rendellenesség, s gyakran megérték vele az érett felnőtt kort is. Ha csípőficamos akadt Áron utódai között, kereshetett magának más megélhetési forrást. Olykor koldulással teremteték elő mindennapi kenyerüket, mint az a férfi is, aki „...*az ő anyjának méhétől fogva sánta ember*” (Apostolok Cselekedetei 14,8). A Kr. u. ötödik században keletkezett apokrif irat, a *Nikodémusz evangéliuma* negyedik könyvében ugyan az áll, hogy a sántáknak és görbéknek az alvilágban a helyük, az *Apokalipszis* azonban nem rekeszti ki a fejlődési rendellenességgel születetteket a mennyei Jeruzsálemből (Jelenések könyve 22,15). Mózesnél (a papi hivatásból) kizáró okként szerepel a púposság, amely egyaránt lehet valamilyen betegség (pl. csigolya tuberculozis), vagy fejlődési rendellenesség következménye. Amint arról korábban (A fertőző betegségek c. részben) beszámoltam, a gümőkór igen ritka megbetegedés a bibliai időkben, ezért az ilyen eredetű púposséggal nemigen kell számolnunk. Sokkal valószínűbb, hogy azok a gerinc-görbületek okozták a púposséget, amelyek születéskor még nem, csak pár éves korban jelentkeznek és az évek előrehaladtával egyre súlyosbodnak. Ez a fajta púposság, ha nem is volt túl gyakori, annyira mégis, hogy tiltó rendeletet kellett hozni a betegek ellen.

Óriásokról, „hosszú tagúakról” többször esik szó a Szentírásban. A legismertebb, Góliáth, hatalmas termetű lehetett azonban mint korábban kiderült hormonális zavar okozta óriás termetét. Lehetséges, hogy szintén hypophyser óriás volt a Dávid idejében élt, öt sing magas (kb. 250 cm) egyiptomi férfi (1Kronikák 11,23), valamint az a zsidó férfi, aki a párthus király szolgálatában állott és Flavius szerint három és fél métert meghaladta a termete. Ilyen testmagasság természetesen biológiai képtelenség. Egyik esetben sem zárható azonban ki, hogy a magas növes mögött nem kell hormonzavart keresnünk. Az átlagosnál jóval magasabb termet családon belül halmozódhat, öröklődhet, amint azt Sámuel is megfigyelte. A Gáth-béli óriásról így ad hírt: „...*és ez is óriástól származott [...] ezek négyen származtak Gáthban az óriástól*”. Pon-

tos leírás, legalább három nemzedéken át öröklődött a könyv által említett hatalmas termet. Azonban nemcsak testmagasságáról híresült el a Gáth-béli óriás, hanem arról is, hogy „...*kezein és lábain hat-hat ujjai valának, azaz mindenestől huszonnégy, és ez is óriástól származott vala*” (2Sámuel 21,20 és 1Kronikák 20,5–8). A számföltői ujj, – mint a vázrendszer és izomzat sok fejlődési zavara, – ugyancsak öröklődik, mégpedig dominánsan. Amint a Biblia állítja, az óriás apa átörököltette fiára is a hatujjúságot. A számfeltői ujjak (polydactylia) nem okoznak hátrányt sem az életvitelben, sem a kézi tevékenységben. A Gáth-béliek éppen erről lettek nevezettek, talán kissé megesodáltak is.

Nem az egyetlen eset, amiről pontosan tudták, hogy öröklődik. Úgy tűnik, a dominánsan öröklődő rendellenességeket, betegségeket megfigyelték, rögzítették. A hat ujjú óriások mellett szó esik öröklődő bőrbajról (Géházi, 2Királyok 5,9–27), hereditár jellegű szív-ingervezetési és ingerképzési zavarról (Éli főpap családjában, 1Sámuel 2,12–36). A Bibliában ugyan nem szerepel, de a Talmud könyveiből tudjuk, hogy felismerték az öröklődő vérzékenység (haemophilia) csak férfiakra átöröklődő jellegét. Arra is felhívták, hogy egyes kórképek családon belül halmozódnak (Belsázár király esetében, – éppen úgy mint apjánál, Nabukodonozornál, – schizophreniára kell gondolnunk, Dániel 4,25–30 és Dániel 5,5–8). Ugyancsak a Talmud ismerteti, hogy a testicularis feminizáció egyes családokban halmozottan fordul elő. A recesszív öröklődés szabályait pedig Jákob fejtette meg a juhok és kecskék szaporítása kapcsán (1Mózes 31,2–21). Röviddel Kánaán elfoglalása után azt is megállapították, hogy a balkezesség is öröklődik. „*És azon a napon a Benjámin fiai [...] huszonötezer fegyverforgató férfiút számlálának [...]. Ebből az egész népből volt hétszáz válogatott férfiú, a kik suták voltak*” (Bírák 20,15–16). Ha utána számolunk, ez azt jelenti, hogy a benjámita harcosok 2,7%-a balkezes volt. Amikor balogokról esik szó, általában kihangsúlyozza az Írás, hogy azok benjámiták (Bírák 3,21). Ez az arány a harcosokra vonatkozott, mennyi balkezes lehetett az otthon maradtak, asszonyok, gyermekek, fegyverforgatásra alkalmatlan személyek között? Napjainkban úgy számítják, hogy a népesség minden tízedik tagja fogható hadra. Ha ugyanezt az arányt tételezzük fel a bírák korában, akkor azt kapjuk végeredményként, hogy 27% lehetett balkezes azaz, minden negyedik ember. A balkezesek időnként hátrányba kerülnek a többséggel szemben, a szerszámok jobbkezeseknek készülnek, emiatt a balogok tényleg csak ügyetlenül tudják használni azokat. Mai írásunk is jobbról balra halad, s ez a jobbkezeseknek kedvez. Ezzel szemben a héber írásmód éppen fordított, ami pedig a balogoknak lehetett előnyös. Egyes alkalmakkor a balkezesség kifejezetten előnyös, például teniszben, vívásban, más sportokban. Felismerte ezt az (időnkénti) előnyt Dávid király is, akinek a seregében külön balkezes íjász és parittyás alakulatok szolgáltak (1Kronikák 12,2). Jónás arról számolt be, hogy Ninive százhuszezer lakosa nem tud „...*különbséget tenni jobb és balkezük között*” (Jónás 4,11). A számok talán kissé túlzóak, de kétségtelen, hogy ma is sokan vannak,

akik mindkét kezüket egyformán tudják használni. Ez esetben nemcsak az öröklődés, hanem talán az is szerepet játszik, hogy megfelelő gyakorlattal mindkét oldali végtagok azonos ügyességűvé fejleszthetők.

Az Újszövetség korára kialakult az a nézet, hogy a szülők bűne okozhatja a veleszületett defektusokat. Krisztus „...láta egy vak embert, a ki születésétől fogva vak vala. És megkérdezék őt a tanítványai, mondván: Mester, ki vétkezett, ez-é, vagy ennek szülei, hogy vakon született? Felele Jézus: Sem ez nem vétkezett, sem ennek szülei...i” (János 9,1–3). Jézus válaszából kitetszik, hogy nem ért egyet a veleszületett rendellenességek és a szülői vétkek közötti összefüggéssel. A születéstől fogva fennálló bajokkal máshol is foglalkozik az Írás. Péter Jeruzsálemben, Pál apostol pedig Listában találkozik egy veleszületetten mozgáskorlátozott, járásképtelen férfival (Apostolok cselekedetei 3,2–8 és 14,8–10).

A vakság, süketség súlyos testi hiba, az egyén életét, életvitelét, foglalkozását, társadalomban betöltött szerepét alapvetően meghatározza. Nem így a másik két érzékszerv, a szaglás és ízlelés zavara. A szaglás zavara napjainkban is gyakori, de az ilyen emberek szinte észre sem veszik hiányosságukat és szinte senkit sem zavar, hogy egyáltalán nem érez szagokat, illatokat. Talán ez is lehet az oka, hogy a Szentírásban nem esik szó a szaglás zavaráról. Hasonlóképpen vannak az emberek az ízérzéssel is. Tudjuk az ízérzés zavara és az azzal összefüggő ízlés és ízlelés is öröklődik. Olykor csak eltérően ítélnék meg azonos ízeket, máskor egyes ízeket fokozottan érzékelnek, másokat pedig alig ismernek fel. Erre kitérő példát olvashatunk Mózes könyveiben a pusztai vándorlásuk alatt fogyasztott manna megítélését illetően. (Ebből a szempontból most lényegtelen, hogy milyen növény terméke a manna, amin a növénytan tudósai évszázadok óta vitatkoznak!). Témánkra nézve az a fontos, milyen ízűnek érezték a mannat, akik fogyasztották? „És mondá Mózes: Estve húst ad az Úr ennetek, reggel pedig kenyeret, hogy jól lakjatok”... (2Mózes 16,8), pedig ugyanarról a táplálékról, a mannáról szólt. Ezek után egyeseknek olyan a manna íze, mint az olajos kalácsé (4Mózes, 11,8), de

akadtak, akik, hitvány, ízetlen eledelnek tartották (4Mózes 21,5), mások pedig éppenséggel mézes-pogácsa ízűnek érezték (2Mózes 16,31). Ugyanarról a növényről, a mannáról van szó, mégis hányféle képpen érezték Izrael fiai?

Az ókori zsidóság – környezetéhez képest, – igen megértően viselkedett a fogyatékosokkal, fogyatékosokkal, testi hibákkal, idült betegségben szenvedőkkel szemben. Éppen ezért érthetetlen, hogy olyan apró testi hibát, mint a kopaszság, pontosabban annak emlegetése, miért vett annyira zokon Elizeus próféta? Az történt ugyanis, hogy vásott gyerkőcök csúfolódva kiabáltak utána: „...jőjj fel kopasz”, ami miatt annyira felháborodott, hogy megátkozta a kölyköket, akik közül később negyvenkettőt szét is szaggatott a (próféta szavára) az erdőből előtört medve (2Királyok 2,23–24). Aránytalanul súlyos megtorlás a kisgyermek buta beszédéért. A kopaszság, mint testi hiba szerepel Mózes rendelkezései között is: „Hogyha valamely embernek egészen elhull a haja, kopasz az és tiszta az” (3Mózes 13,40–41).

Ajánlott és felhasznált irodalom

1. Ballantyne, J. W.: The teratological records of Caldea. *Teratologia J.* 127–142. (1894) – 2. Bien, S. M.: Why Demosthenes mouthed pebbles? *Lancet*, II. 1152. (1967) – 3. Heyes, H.: Criteria for priest nose in the third book of Moses. *Plastic & Reconstr. Surgery*, 82, 363–365. (1988) – 4. Járainé, Komlódi M.: Legendás növények. Gondolat Kiadó, Budapest, 1987. – 5. Levin, S.: The speech defect of Moses. *J. Roy. Soc. Med.* 86, 632–633. (1992) – 6. Oppenheim, L.: Az ókori Mezopotámia. Gondolat Kiadó, Budapest, 1982. – 7. Scott-Kilvert, T.: The age of Alexander: nine lives by Plutarch. Penguin Books, Middlesex, 1973. – 8. Skoog, T.: A head from ancient Corinth. *Scandinavian Journal of Plastic & Reconstr. Surgery*, 3, 49–51 (1969) – 9. *The Babylonian Talmud*. Hebrew-English edition. Socimo Press, London, 1960. – 10. Felkey, L.: A balkezesesség és öröklődésének vizsgálata. *Anthropológiai Közlemények*, 37, 125–134. (1975) – 11. Wallace, A. F.: From Moses to Mahon. (Gilles memorial lecture 1989). *Brit. J. of Plastic Surgery*, 43, 713–723. (1990).

L. Józsa: *Diseases and healings in the Bible: Part X: Physical deformations and developmental anomalies*

A szerző címe: Prof. dr. Józsa László, Csermely, Táncsics u. 9. – 3648

„Siklósi akkreditált gyógyszertár gyógyszerészeket keres.
Házaspár is lehet. Lakást biztosítok.

Érdeklődni a 06(72)579343 telefonszámon lehet.